

Бондаренко О. Ю.,

УДК 581.9(477.74)

канд. біол. наук, доцент

DOI: <https://doi.org/10.64076/ihrc250910.05>

кафедри ботаніки, фізіології рослин

та садово-паркового господарства,

Одеський національний університет

імені І. І. Мечникова, м. Одеса

Бондаренко М. Є.,

здобувач першого

(бакалаврського) рівня вищої освіти,

Одеський національний університет

імені І. І. Мечникова, м. Одеса



ROSA PENDULINA L., ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЕНДЕМ У ФЛОРИ ПОНИЗЗЯ МЕЖИРІЧЧЯ ДНІСТЕР – ТИЛІГУЛ

Як вид, що на території України представлений на обмеженій території, *Rosa pendulina* L. (шипшина повисла) внесена у декілька переліків раритетних видів рослин, зокрема, до переліку созофітів Львівської обл. (категорія "рідкісний"). Також, наукова цінність виду в тому, що це – Європейський ендем [5, с. 74; 8, с. 244–248]. Додатково, ш. повисла, як вид природної флори України, є у базі даних IUCN (Міжнародного Союзу охорони природи) та має категорію – "вид, який викликає найменше занепокоєння" (Least Concern, категорія "LC"). Таких видів у флорі України – 167 [3, с. 42–47].

Rosa pendulina – монтанний вид з центрально- та південно-європейським розірваним ареалом (4 частини: Піренеї, Альпи, Апенніни та ін. гори; Судети та Карпати; гори Болгарії). Вид притаманний гірським лісам та чагарниковим заростям до висоти 2630 м над рівнем моря (Альпи). Субстрат – гранітний, рідше – вапняковий. Поширення виду у Карпатах – нерівномірне. Популяції інколи розміщуються поряд, проте трапляються й ізольовано [9, с. 15–17].

Шипшина повисла – у фокусі сучасних фітогеографічних досліджень. Так, за допомогою вивчення варіацій гаплотипів ДНК хлоропластів виявлено дві групи генотипів AFLP, на основі яких встановлено шляхи міграції *R. pendulina* у Ц. Європі. Одна група поєднує популяції Альп, Балкан, Апеннін. Друга – це популяції Карпат, Богемського масиву, частини Альп. Припускають різну здатність до поширення насіння та пилку рослин цих двох груп (виділено і підгрупи). Н. Daneck, Т. Fér, К. Marhold [с. 704–718] зробили висновки про льодовикове "виживання" у регіонах північної частини Альп.

Близькі результати отримано при вивченні гаплотипів *R. pendulina* для виявлення зв'язків між рефугіумами на різних територіях, з огляду на рухи льодовиків узбережжя Адріатичного моря. Відтак, домінує ідея (на основі даних хмДНК), що *R. pendulina* вижила у Ц. Європі під час останнього зледеніння. Але цікавою є і думка, що міграція з Альп була більш повільною, ніж поширення з карпатського напрямку. Проте нинішні центральноєвропейські популяції пішли з двох льодовикових рефугіумів і популяції на північ від Альп (Шумава), можливо мають карпатське походження [12, с. 367–376].

У складі рослинних угруповань флори України, *R. pendulina* – характерний вид для низки біотопів: для "Ч1.1. Гірськососнове криволісся (жерепняки)" з категорії "Ч1. Криволісся хвойних видів". Жерепняки приурочені до схилів різної експозиції, на плато та ін., у субальпійському поясі Карпат. Також *R. pendulina* є "характерним видом" для біотопів "Ч2.1. Зеленовільхове криволісся (лелич)" з категорії "Ч2. Криволісся широколистяних лісів". Такі біотопи представлені у глибоких, холодних, мезофітизованих западинах і улоговинах, переважно північної експозиції; вони є і у субальпійському поясі Карпат. Шипшина повисла є і у біотах "Ч2.2. Вербове криволісся", де є одним з домінантів чагарникового ярусу, як і *Duschekia alnobetula*, *Sorbus aucuparia* та ін. Ці біотопи мають складну структуру; відносяться до групи "Ч2. Криволісся широколистяних лісів" та розташовані вздовж водотоків. Загалом, категорії біотопів Ч1 та Ч2 у природному стані представлені виключно в Карпатах [4].

Rosa pendulina має темно-рожеві квітки, дещо вигнуті гілки, подовжені плоди [10, с. 463–466]. Збільшення кількості пелюсток (махровість), звичайно,



підвищує декоративну цінність окремих видів. Часто це ознака культивованих видів, проте інколи вона є і у дикорослих видів, зокрема – *R. pendulina* L. (*R. cinnamomea* L.), що свідчить про високу пластичність елементів квітки [7, с. 364–374]. Також, серед несталих ознак: ступінь розвитку колючок, форма, опушення, наявність зубчиків на листочках; доволі варіативна ознака форми та розмірів оплодня. На цій підставі у *R. pendulina* виділено низку сортів та форм, які мають систематичне значення. Крім того, ш. повисла доволі часто утворює гібриди з іншими видами *Rosa*, особливо *R. tomentosa* Sm. [9, с. 15–17]. В цілому ж, при вивченні морфології пилкових зерен 16 видів роду *Rosa*, які відібрано

із аборигенних місцезростань на території Польщі, підтверджено, що секція

Caninae, до якої відносять і *R. pendulina* – є найбільш поліморфною групою у роді *Rosa* L., додатково формуючи низку гібридів [15, с. 221–232].

Шипшину повислу, як високодекоративну рослину, рекомендують, зокрема, для альпійських садів. Додатково, презентують і для ділянок зелених зон загального доступу. Відтак вивчення питань оптимізації розмноження та вирощування рослин цього виду – є актуальними. Зокрема, вивчали можливість укорінювати живці цієї троянди на різних субстратах: перспективним є (85% укорінення живців *R. pendulina*) субстрат торф та пісок (як 1:1) [10, с. 463–466].

Rosa pendulina також є цінною вітаміноносною рослиною [6]. Зазначено, що вона є перспективним, по доступності, джерелом вітаміну "С" для укріплення імунної системи [13, с. 669]. Встановлено, що цінність плодів залежить від кількості аскорбінової кислоти і ній та флавоноїдів. Цікаво, що автохтонний (із Західної Словенії, 2020 р.) гібрид (*R. pendulina* × *spinosissima*), порівняно із вихідним *R. pendulina* має більший вміст біологічно активних речовин. Такі результати пов'язують із явищем гетерозису [13, с. 669].

За літературними даними [14], для Півдня України, *R. pendulina* як і *R. cinnamomea* L. вказана лише для північно-західної частини Херсонської губернії, у вигляді var. *vulgaris* C.A.M. (раніш зазначено тим же автором як *R. vulgaris* C.A.M., *R. glabrifolia* C.A.M., *R. pinnatifida* Lind. – "Fl. Elisabethgrad...", 1867, II). У колекціях MSUD (акронім гербарію ОНУ імені І.І. Мечникова) – екземпляри виду відсутні. Авторами фіксовано локації виду *R. pendulina* у пониззі межириччя Дністер – Тилігул. Всі вони знаходяться в Одеському районі.

1. Координати: 46.401997, 30.296776. Обабіч бетонної дороги місцевого значення. Кількість пагонів – більше 50. Висота – до 170 см. Діаметр куртини – більш ніж 1 м². Дата знахідки 08.2024 р.

2. Координати: 46.392673, 30.312419. Поблизу с. Надлиманське. Зниження поблизу автомобільного шосе (поєднує шосе Е87 з м. Овідіопіль та розміщеними вздовж дороги селами). Кількість пагонів – більше 10. Висота – до 200 см.

3. Координати: 46.392419, 30.313497. Локація на протилежній стороні дороги (пункт 2). Кількість пагонів – більше 10. Висота – до 170 см.

4. Координати: 46.436064, 30.261514. Спонтанне селище "Меліоратор". На межі занедбаної дачної ділянки, спонтанне зростання куртини діаметром більше 4 м². Висота рослин більше 200 см. Кількість пагонів – більше 50. Дата – 08.2024.

Рослини *R. pendulina* часто є підщепою для культивованих рослин; плоди рослин, вочевидь, переносять птахи – екземпляри ш. повислої відмічено у різних за екологічними характеристиками екотопах, проте, ознак пригнічення рослин – не відмічено у жодній з локацій. Шипшина повисла є цікавим та рідкісним видом, проте, слід зважати, що за деяких умов культивовані види здатні, в залежності від своїх адаптивних властивостей, впливати на рослини оточуючих екотопів [1, с. 26–37; 2, с. 42–50].

* – фото *R. pendulina* є авторським (координати: 46.392673, 30.312419).

Список використаних джерел

1. Бондаренко О. Ю., Назарчук Ю. С. Перспективи та особливості існування видів роду *Oenothera* L. поза місць культивування в Одеській обл. *Агроекологічний журнал*. 2024. № 1. С. 26–37. URL: <http://journalagroeco.org.ua/issue/view/17820> (дата звернення: 01.09.2025).
2. Бондаренко О. Ю., Назарчук Ю. С., Бондаренко М. Є. Культивовані види рослин у флорі узбіч доріг державного значення (околиці м. Одеса). *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія "Агрономія і біологія"*. 2025. Вип. 1 (59). С. 42–50. <https://doi.org/10.32782/agrobio.2025.1.6>.
3. Коротченко І. А., Мосякін С. Л. Види флори України в базі даних Міжнародного Союзу Охорони Природи (МСОП – IUCN). *Рослинний світ у Червоній книзі України: впровадження Глобальної стратегії збереження рослин* : матеріали III Міжнародної наукової конференції (м. Львів, 4–7 червня 2014 р.). Львів, 2014. С. 42–47. URL: https://www.botany.kiev.ua/doc/ch_kn_konf_2014.pdf (дата звернення: 01.09.2025).
4. Національний каталог біотопів України / за ред. А. А. Куземко, Я. П. Дідуха, В. А. Онищенко, Я. Шеффера. Київ : ФОП Клименко Ю.Я., 2018. 442 с.
5. Офіційні переліки регіонально рідкісних рослин адміністративних територій України (довідкове видання) / укладачі : докт. біол. наук, проф. Т. Л. Андрієнко, канд. біол. наук М. М. Перегрим. Київ : Альтерпрес, 2012. С. 74.
6. Рубцова О. Л. Рід Роза в Україні: генофонд, історія, напрямки досліджень, досягнення та перспективи : монографія. Київ : Фенікс, 2009. 375 с.
7. Рубцова О. Л., Вакуленко Т. Б., Чижанькова В. І. Тератогенез генеративних органів культиварів *Rosa* (*Rosaceae*) у колекції Національного ботанічного саду імені М. М. Гришка НАН України. *Ukrainian Botanical Journal*. 2023. Vol. 80 (4). P. 364–374.
8. Ткачук О. Л. Рідкісні і зникаючі види *Rosa* L. флори України у ботанічному саду ім. акад. О. В. Фоміна. *Рослинний світ у Червоній книзі України : впровадження Глобальної стратегії збереження рослин* : матеріали III Міжнародної наукової конференції (м. Львів, 4–7 червня 2014 р.). Львів, 2014. С. 244–248. URL: https://www.botany.kiev.ua/doc/ch_kn_konf_2014.pdf (дата звернення: 01.09.2025).
9. Kazimierz B. Atlas rozmieszczenia drzew i krzewów w Polsce. Zeszyt 7. Poznań : Maria. Państwowe Wydawnictwo Naukowe – Oddział w Poznaniu, 1968. С. 15–17. URL: <https://rcin.org.pl/dlibra/publication/151328/edition/164591/content?&meta-lang=pl> (дата звернення: 01.09.2025).
10. Avdic J., Becic B., Sarajlic N., Turalija A., Murtic S. The effect of substrates on rooting of semi-ripe cuttings of alpine rose (*Rosa pendulina* L.). *Proceedings – 24th International Scientific-Expert Conference of Agriculture and Food Industry*. Sarajevo, 2013. С. 463–466. URL: <https://www.cabidigitallibrary.org/doi/pdf/10.5555/20143264066> (дата звернення: 01.09.2025).
11. Daneck H., Fér T., Marhold K. Glacial survival in northern refugia? Phylogeography of the temperate shrub *Rosa pendulina* L. (*Rosaceae*): AFLP vs. chloroplast DNA variation. *Biological Journal of the Linnean Society*. 2016. Vol. 119 (3). P. 704–718. <https://doi.org/10.1111/bij.12619>.

12. Fer T., Vašák P., Vojta J., Marhold K. Out of the Alps or Carpathians? Origin of Central European populations of *Rosa pendulina*. *Preslia*. 2007. Vol. 79. P. 367–376. URL: https://www.researchgate.net/publication/231520298_Out_of_the_Alps_or_Carpathians_Origin_of_Central_European_populations_of_Rosa_pendulina (дата звернення: 01.09.2025).

13. Kunc N., Mikulič-Petkovšek M., Hudina M., Bavcon J., Vreš B., Osterc G., ad Ravnjak B. Autochthonous Rose Hybrid *Rosa pendulina* × *spinosissima* Overshines Main Genotype *Rosa pendulina* in the Biochemical Characteristics of Their Hips. *Horticulturae*. 2022. Vol. 8 (8). P. 669. URL: <https://www.mdpi.com/2311-7524/8/8/669> (дата звернення: 01.09.2025).

14. Paczoski J. Flora Chersonszczyzny. Tom II. Rósliny dwuliścienne. Poznań, 2008. 505 s.

15. Wrońska-Pilarek D.. Pollen morphology of Polish native species of the *Rosa* genus (Rosaceae) and its relation to systematics. *Acta Soc Bot Pol*. Vol. 80 (3). P. 221–232. <https://doi.org/10.5586/asbp.2011.031>.

Kadurina, A. O.,

Ph.D. in Biological Sciences,
Associate Professor, Department
of Botany, Plant Physiology
and Landscape Gardening,
Odesa I. I. Mechnikov
National University, Odesa

Saranchuk, K. A.,

Bachelor,
Odesa I. I. Mechnikov
National University, Odesa

УДК 581.9(477.74)

DOI: <https://doi.org/10.64076/ihrc250910.06>



ASSORTMENT OF PLANT SPECIES ON AREAS WITH AMATEUR GREENING (ODESA)

In modern scientific works on urban greening, both direct and indirect features and functions of green plantings are often outlined [6, p. 33–36; 5, p. 37; 1, p. 182–184, etc.]. Greening, including amateur planting, in particular, serves as a habitat for pests and fungal diseases, and requires comprehensive analysis [7, p. 161–163].

Recently, due to the expansion of the range of plant species available to the general public, as well as the need to adjust certain parameters of agriculture and landscape gardening in connection with climate change, the study of greening aspects has been directed along several lines. This also has indirect significance for regional flora, since some of these species actively spread through logistics routes [4, p. 42–50].